

Золотий жук (скорочено)

Едгар Аллан По

Едгар Аллан По

Золотий жук

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Го-го! Він скаче, мов скажений:

Його тарантул укусив.

"УСІ ПОМИЛЯЮТЬСЯ"

Багато років тому я був заприятелював з містером Вільямом Леграном. Він походив з давнього гугенотського роду і колись був маєтний, потім збіднів і, щоб уникнути принижень, неминучих при втраті багатства, він вибрався з Нью-Орлеана, міста своїх предків, і поселився на Салівеновому острові поблизу Чарльстона у штаті Південна Кароліна.

Острів невеликий, від материка його відділяла ледве помітна протока. Рослинність на острові не багата і хирлява. Весь острів покривають зарості пахучого мирту. Серед чагарів, у найвіддаленішому місці від материка, Легран поставив собі невеличку хатину. Наше з ним знайомство незабаром перетворилося на дружбу, бо у вдачі цього відлюдника чимало було такого, що збуджувало цікавість і викликало повагу. Легран мав добру освіту й надзвичайно сильний розум, але був заражений мізантропією, і раз у раз то проймався запалом, то впадав у меланхолію. У нього було багато книжок, хоч заглядав до них він рідко, натомість воліючи ходити на полювання та ловити рибу або блукати над берегом і шукати різні мушлі та комахи. У нього була велика колекція комах. З Леграном жив негр Джупітер. Хоч негр був відпущений на волі, він не хотів покидати хазяїна і називав його "маса Віл".

Якось ввечері я прийшов до Леграна, якого не бачив уже кілька тижнів. Господарів не було, тому я став чекати. День був холодний, у хатині горів камін. Легран і Джупітер повернулися, коли смеркло. Джупітер заходився готувати вечерю, а Леграна посів черговий напад гарячкового запалу: він знайшов новий різновид двостулкового молюска, та ще й вистежив і з Джупітеровою допомогою вполював жука, нібито зовсім невідомого науці, і завтра збирався вислухати мою думку про нього. Він не знав, що я прибуду сьогодні, тому віддав жука одному лейтенанту.

Легран сказав, що жук яскраво-золотої барви, завбільшки з великий горіх гікорії і має дві чорні цятки вгорі на спині, а третю таку саму – внизу. Джупітер сказав, що жук наче золотий. Легран сказав, що намалює мені форму жука. У його кишені камізельки

знайшовся клопот дуже брудного паперу, і друг став побіжно накреслювати на ньому обриси жука. Легран скінчив своє малювання і передав мені папір. Аж раптом знадвору почувся голосний гавкіт, а тоді шкряботіння у двері. Це прибіг Легранів здоровенний ньюфаундленд. Я погладив собаку і почав розглядати малюнок, який нагадав мені череп із кістками навхрест. Жук дуже скидався на емблему смерті.

Я спитав, де ж вусики жука, бо їх не було. Але Легран сказав, що намалював їх. Я віддав папірець. Легран сердито забрав папірця і вже майже зіжмакав його, коли це раптом щось прикувало його увагу до малюнка. Вмить лице йому побагровіло, а тоді зробилося смертельно бліде. Кілька хвилин він пильно придивлявся до малюнка. У найдальшому кутку кімнати він ретельно розглядав папір з усіх боків. Він не озивався, я мовчав, аби не погіршувати й без того лихий гумор приятеля.

Невдовзі Легран дістав з кишені сурдута гаман, обережно вклав туди папірця і, заховавши його у письмовий стіл, замкнув шухляду. Тепер він трохи заспокоївся. Друг впадав у глибоку задуму. Спершу я мав намір переночувати в хатині, але вирішив, що краще піти.

Не бачився я з Леграном десь так із місяць. Одного дня до мене в Чарльстоні прийшов Джупітер. Він сказав, що його господар трохи нездужає: снується цілі дні похнюплено, а сам білий зробивсь і весь час щось рахує. Негр був певен, що той золотий жук укусив господаря у голову. Джупітер говорив, що йому той жук зразу не сподобався, і він знайшов клопот паперу та й завинув його, а крайчик паперу запхав йому в пащеку. Негр передав записку він Леграна. Той писав зайти до нього і не ображатися за те, що тоді він був роздратований. Легран писав, що має надзвичайно важливу справу. Тон цієї записки чомусь неабияк мене стривожив. Ні хвилини не вагаючись, я зібрався піти разом із негром.

Коли ми дісталися до пристані, на дні човна, яким ми мали перебратися через протоку, я завважив косу і три лопати. Джупітер пояснив, що це все наказав купити Легран.

Нарешті, ми добралися до хатини Леграна. Обличчя у друга було бліде, а очі ряхтіли гарячковим блиском. Легран сказав, що жук дійсно золотий і принесе йому багатство. Він подав мені жука у заскленій коробочці. Жук і справді був прегарний і з наукового погляду вельми цінний, бо на той час натуралісти ще не знали такого різновиду. На спині в жука були дві круглі чорні цятки з одного кінця і одна довгаста з другого.

Я сказав Леграну, що він нездужає і повинен полежати кілька днів. Але він сказав, що цілком здоровий, і збирається з Джупітером на материк у гори. У цю експедицію він просив і мене. Я погодився за умови, що після цього він більше не згадуватиме про жука, а відпочине.

Вибрались ми – Легран, Джупітер, собака і я – близько четвертої години. Джупітер сам ніс косу й обидві лопати, чимдалі від хазяїна. За всю дорогу він лише сказав: "цей клятий жук". Я ніс два потайні ліхтарі, тоді як Легран задовольнився самим жуком, прив'язаним до шворки. Ідучи, він раз у раз вимахував шворкою з жуком, ніби

чаклюючи. Помітивши в приятеля цю безперечну ознаку потьмарення розуму, я насилу стримався від сліз. Друг нічого не пояснював.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Човном ми перебралися через протоку біля виступу острова, вийшли на високий берег материка і рушили в північно-західному напрямку. Місцина мала дикий і пустельний вигляд. Ми подорожували години зо дві і добралися до ділянки біля підніжжя майже неприступної гори, зарослої густим лісом аж до самої вершини. Де-не-де на крутосхилі стирчали здоровезні уламки скель. Площина, на яку ми вийшли, всуціль поросла ожиною, і незабаром ми зрозуміли, що без коси далі не продертися. Джупітер став прокладати нам стежину до височезного тюльпанового дерева.

Коли ми дісталися під тюльпанове дерево, Легран обернувся до Джупітера і спитав, чи зможе він видертися на цей стовбур. Старого негра мовби ошелешило це запитання, і якусь хвилю він не відповідав. А тоді сказав, що полізе. Але Легран сказав взяти і жука. Джупітер відмовлявся, але Легран сказав, що мертвий жук нічого йому поганого не зробить. Негр обережно взяв шворку за самий кінчик і, тримаючи жука якнайдалі від себе, поліз на дерево. Джупітер добувся до першого великого розгалуження. Легран сказав лізти далі вгору по найгрубшому суку. Джупітер виконав команду. Легран наказав оглянутися назад і порахувати, скільки гілок він проминув на тому суку, по якому лізе. Негр нарахував п'ять. Легран наказав лізти далі. Джупітер доліз до сьомої гілки. Легран закричав у верх дерева, щоб негр ліз по цій гілці так далеко, як тільки зможе, а коли побачить щось чудне, озватися. У цю хвилину я подумав, що Легран дійсно збожеволів. Джупітер озвався, що далі не полізе, але коли Легран пообіцяв йому гроші, негр поліз і побачив на гілці череп, прикріплений до гілки величезним цвяхом. Легран наказав знайти ліве око черепа. Джупітер був лівшею, тому довго думав, де ліве, а де праве око. Потім Легран наказав пропустити жука через ліве око, не відпускаючи шворки.

Забивши кілочок саме в тому місці, де впав жук, Легран дістав з кишені рулетку. Один кінець її він прикріпив під стовбуром дерева, — з того боку, що найближчий до кілочка, — потім розмотав рулетку і через кілочок протяг далі, у напрямку, визначеному двома пунктами: деревом і кілочком. Джупітер ішов попереду й підтинав косою кущі ожини. За п'ятдесят футів від кілочка Легран зупинився і забив ще один кілочок. Взявши його за центр, він окреслив коло діаметром десь так у чотири фути. Після цього схопив сам лопату, дав по одній Джупітерові й мені і сказав якомога швидше братися до роботи.

Я мусив копати, незважаючи на безглуздість усього, що відбувалося. Я вирішив, що треба копати, аби швидше Легран переконався у безглузді своїх марень. Ми засвітили ліхтарі і ревно заходилися працювати. Коли ми докопали яму до п'яти футів завглибшки, але нічого не знайшли, на обличчі Леграна з'явилося гірке розчарування. Джупітер став збирати інструмент. Ми в глибокій мовчанці рушили додому. Так ми

пройшли з десяток кроків, коли це Легран, голосно лайнувшись, підскочив до Джупітера й схопив його за комір. Він казав, що негр помилився, де знаходиться ліве око. Джупітер дійсно вважав своє праве око лівим. А Легран сильно зрадів. І він перший рушив знову до тюльпанового дерева. Там Легран, у божевіллі якого тепер мені вже привиджувалася певна система, переставив кілочка, що позначав те місце, де впав жук, на три дюйми західніше. Друг простягнув знов рулетку від стовбура дерева до кілочка, відміряв ще п'ятдесят футів по прямій і таким чином установив нову кінцеву точку, на відстані у кілька ярдів від викопаної ями. Цього разу Легран окреслив коло трохи більше діаметром, ніж попереднє, і ми знову заходилися копати. Я страшенно втомився, але вже не відчував нехиті до роботи. Незвичайна цікавість охопила мене, ба навіть – збудження. Через півтори години собака, що був з нами, дуже розгавкався. Пес скочив у яму і став скажено рити лапами землю. За кілька секунд він вигріб купу людських кісток, що колись були двома скелетами, усуміш із металевими гудзиками та зітлілою вовняною одежею. Ще кілька ударів лопатою – і на видноті показалося лезо здорового іспанського ножа, а далі – три-чотири золотих та срібних монети.

Побачивши їх, Джупітер пройнявся нестримним захватом, але на обличчі його хазяїна проступило цілковите розчарування. Легран наполягав, щоб ми не кидали роботи. Та тільки-но він скінчив свої слова, як я упав долілиць, перечепившись ногою через велике залізне кільце, що випиналося з землі.

Згодом ми очистили від землі довгасту дерев'яну скриню, яка була оббита залізними обручами. З боків скрині, під самим віком, видніли шість кілець, по три з кожного довгого боку, щоб зручно було її переносити шістьом чоловікам. Усі ми гуртом, хоч як натужувалися, спромоглись тільки ледь зрушити скриню з місця. Нам відразу стало ясно, що втрюх ми такої ваги не подужаємо винести. На щастя, віко скрині закріплювали тільки два висувні прогоничі. Задиhaючись із хвилювання, ми тремтячими руками вирвали їх. І вмить – незмірний скарб зблиснув перед нами. Коли світло ліхтарів упало в яму, від мішма накиданої купи золота та самоцвітів сяйнуло таким блиском, що нас мало не посліпило.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Легран майже не озивався. Джупітер стояв не просто приголомшений, а ніби аж громом уражений. А тоді раптом упав навколішки в ямі, занурившись руками по голі лікті в золото.

Ми довго стояли й думали, не знаючи з чого починати. Нарешті ми вийняли зі скрині зо дві третини вмісту і аж тоді насилу спромоглися витягти її з ями. Вийняті скарби поховали в кущах ожини, а вартувати коло них залишили собаку. О першій годині ночі ми дісталися до хатини. Нас посіла така втома, що ми спершу повечеряли і цілу годину відпочивали, а вже потім подалися назад у гори, захопивши з собою три міцних лантухи. Близько четвертої години ми були коло ями. Поділивши решту здобичі на приблизно рівні три частини і не засипаючи ям, ми вдруге вирушили до хатини і

приставили туди свою золоту ношу.

Ми до того знемоглися, що й не сказати, а проте гостре збудження все не покидало нас. Передрімавши неспокійним сном три-чотири години, ми, неначе змовившись, усі посхоплювались і стали розглядати свої скарби.

Пильно все переглянувши, ми виявили, що багатство це навіть більше, ніж спочатку нам видавалося. Самих золотих монет було на чотириста п'ятдесят тисяч доларів із гаком. Де-не-де знаходилися великі й важкі монети. Щодо самоцвітів, то визначити їхню вартість було важче. Там були діаманти, всього сто десять штук, вісімнадцять неймовірно яскравих рубінів, триста десять прегарних смарагдів, двадцять один сапфір і один опал. Усе це коштовне каміння було повиймано з оправ і абияк накидано в скриню. Поза цим усім там була ще сила-силенна всіляких золотих оздоб, близько двох сотень масивних перснів та сережок, розкішні ланцюжки, три дуже важких розп'яття, п'ять безцінних золотих кадил, здоровенна золота чаша на пунш, два руків'я від шпаг і чимало інших, дрібніших речей. Було ще сто дев'яносто сім золотих годинників, з яких три варті були щонайменше по п'ятсот доларів кожен. Тієї ночі весь вміст скрині ми оцінили десь так на півтора мільйона доларів; подальша реалізація золота й коштовностей (собі на вжиток ми залишили їх зовсім мало) показала, що ми були надміру стримані у своїх підрахунках.

Коли ми переглянули весь скарб, Легран усе мені пояснив. Того вечора він побачив на пергаменті, на якому малював мені жука, з іншого боку череп. Легран знав, що, коли починав малювати жука, на звороті пергаменту ніяких обрисів не було. Коли я пішов, а Джупітер заснув, Легран взявся розглядати пергамент. Він пригадав, за яких саме обставин пергамент потрапив до нього. Коли він схопив жука, він боляче куснув Леграна. Жук упав біля ніг Джупітерові. Той розглянувся туди-сюди, шукаючи листка або чогось такого, щоб було безпечніше пальцям. У цю мить обидва завважили клапот пергаменту, що тоді видався папером. Він лежав, присипаний піском, і тільки крайчик його виднів назовні. Джупітер узяв той пергамент, загорнув у нього жука й дав Леграну. Тоді на березі моря лежав човен, а неподалік валявся пергамент із намальованим черепом. Тому Легран відразу щось запідозрив. Череп зі схрещеними кістками під ним – це піратська емблема. У кожній сутичці пірати виступають під прапором із зображенням черепа. Отже, то був пергамент, а не папір. А пергамент майже вічний. Для поточних записів до нього вдаються лише вряди-годи, бо писати чи малювати на пергаменті важче, ніж на папері. Це міркування навіяло Леграну думку, що череп на пергаменті щось має значити. Коли Легран малював жука, ніякого черепа на пергаменті не було. Але тоді надворі було холодно, і в каміні палав вогонь. Легран сидів біля столу, а я біля каміну. Але тоді прибіг Вовк – собака, і я гладив його, а іншою рукою тримав пергамент близько каміна. Тому Легран здогадався згодом, що саме тепло спричинило появу черепа на пергаменті.

Згодом Легран розпалив вогонь і рівномірно прогрів увесь пергамент. Спершу чіткішими зробилися тільки лінії черепа, але згодом у протилежному від черепа – по діагоналі – кутку пергаменту проступили обриси kota. Колись був капітан Кід. Легран

відразу зрозумів зображення кота немов своєрідний підпис-ієрогліф, як-от малюнок у ребусі абоощо. І кота було намальовано саме в тому місці, де підписуються. А зображення черепа в протилежному по діагоналі кутку навіювало думку про герб чи печатку. Існують тисячі туманних легенд про капітана Кіда і його спільників, ніби вони позакопували свої скарби десь на Атлантичному узбережжі. В основі цих легенд мусять лежати якісь дійсні факти. А що перекази ці живуть так довго й так уперто – це був доказ для Леграна, що скарбів досі не знайдено.

Легран ще більше нагрів пергамент над вогнем, але ніяких знаків не проступило. Тоді він вирішив обмити пергамент теплою водою. Потому поклав його на сковороду, донизу тим боком, що з черепом, а сковороду поставив на жарівницю з деревним вугіллям. За кілька хвилин, коли сковорода добре прогрілась, на превелику свою радість Легран побачив розташовані в ряд так начебто цифри. Поміж черепом та котом видніли такі знаки, незграбно виведені червоним чорнилом:

53ΔΔ = 305)) 6+ ; 4826) 4Δ\$)) 4Δ) ; 806+ ; 48=8 || 60)) 85 ; ;] 8+;;Δ+8=83(88) 5+ = ; 46 (; 88+ 96+ ? ; 8) +Δ (; 485) ; 5+ = 2 : +Δ (; 4956+ 2 (5+ — 4) 8 || 8+ ; 4069285);) 6= 8) 4ΔΔ ; 1 (Δ9 ; 4 8081 ; 8 : 8 Δ 1 ; 48 = 85 ; 4) 485 = 528806+ 81 (Δ9; 48; (88 ; 4 (Δ ? 34 ; 48) 4 Δ ; 161; : 188 ; Δ ? ;

Легран підрахував, що знак 8 вжито 34 рази, знак ; вжито 27 разів, знак 4 вжито 19 разів і так далі. В англійській мові, як відомо, на письмі найчастіше зустрічається літера e. В міру дедалі меншої частотності літери розташовуються так: a o i d h n r s t u y c f g l m w b k p q x z. На основі цього Леграну вдалося розшифрувати знаки, ось що вийшло:

"A good glass in the Bishop's hostel in the Devil's seat twenty one degrees and thirteen minutes northeast and by north main branch seventh limb east side shoot from the left eye of the death's-head a bee-line from the tree through the shot fifty feet out".

("Добре скло в єпископовім заїзді на чортовім сідалі двадцять один градус і тринадцять мінут північ-північ-схід головний сук сьома гілляка східний бік стріляй з лівого ока мертвої голови пряма лінія від дерева через постріл на п'ятдесят футів").

Леграну вдалося розшукати одну стару бабцю, яка сказала, що чула про такий собі "єпископів заїзд", і це – просто висока скеля. "Заїзд" виявився нагромадженням диких урвищ та скель, найвища з яких стояла трохи осторонь і скидалася на штучну споруду.

Легран видерся на вершечок цієї скелі й побачив вузький прискалок на східному узбіччі скелі. Заглибина в скелі саме понад ним робила його трохи подібним до крісла з увігнутою спинкою. Це і було "чортове сідало", згадане в криптограмі. "Добре скло", ясна річ, означало не що інше, як підзорну трубу. А "двадцять один градус і тринадцять мінут" та "північ-північ-схід" означали, безперечно, спрямування труби. Легран озброївся підзорною трубою, сів на "чортове сідало" і побачив крізь трубу череп на дереві. Уся загадка видалась розгаданою. Адже ясно було, що слова "головний сук сьома гілляка східний бік" могли означати лише розташування черепа на дереві, а вказівка "стріляй з лівого ока мертвої голови" також дозволяла тільки одне тлумачення, коли йшлося про пошук захованого скарбу. А коли ми вперше копали, то

схибили місцем через те, що Джупітер з дурного свого розуму опустив жука із правої очниці черепа замість лівої. Друг сказав, що був сердитим через те, що ми з Джупітером вважали його божевільним, томі вирішив трохи нас "провчити" і тому так носився з тим жуком.

Мені ще було цікаво, звідки ж скелети у ямі зі скарбом. Друг сказав, що, очевидно, капітанові Кіду хтось помагав закопувати скарб. А коли основну частину роботи було виконано, він, мабуть, вирішив усунути зайвих свідків.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.